

Samenvatting

Onderzoek naar effecten en verbeterpunten van het project *Bliksemstages*

1. Aanleiding en doel van het onderzoek

Aanleiding van onderzoek *Bliksemstages*

JINC krijgt van verschillende partijen regelmatig vragen over de effectiviteit van de projecten. Bijvoorbeeld of *Bliksemstages* jongeren inderdaad helpen met het maken van een studiekeuze. JINC wil graag inzicht krijgen in antwoorden op dergelijke vragen. Niet alleen om aan te kunnen geven bij (potentiële) partners in hoeverre het programma daadwerkelijk een meetbaar effect heeft. Maar vooral ook omdat het stevig onder de loep nemen van projecten handvatten biedt om de projecten nog effectiever te maken en/of voorwaarden blootlegt waaraan projecten moeten voldoen om wel meetbaar effectief te zijn. In 2011 is een start gemaakt met onderzoek door het project *Bliksemstage* onder de loep te nemen. Het onderzoek werd financieel mogelijk gemaakt door Ymere en is uitgevoerd in samenwerking met de Dienst Onderzoek en Statistiek (O+S) van de gemeente Amsterdam.

Doel onderzoek *Bliksemstages*

Het doel van het onderzoek is om antwoord te krijgen op onderstaande vragen en op basis van de inzichten die dit oplevert, het effect van het project te vergroten. De vragen die centraal staan zijn:

- Wat is het effect van *Bliksemstages* op vmbo-leerlingen en hoe kan dit effect geoptimaliseerd worden?
- Wat is het effect van *Bliksemstages* op beeldvorming ten aanzien van vmbo-leerlingen uit grote steden?

2. Resultaten onderzoek 1: wat is het effect van *Bliksemstages* op leerlingen en wat versterkt dit effect?

Methode

- Kwantitatief: 407 vmbo-leerlingen van 7 verschillende scholen verspreid over Amsterdam, vulden in het voorjaar van 2011 een vragenlijst in, die met name uit schoolvragen bestond. Deze leerlingen stonden op het moment om een keuze te maken voor een sector (234 leerlingen uit klas 2) of een vervolgopleiding (173 leerlingen uit klas 4). De verzamelde data werden door O+S statistisch geanalyseerd.
- Kwalitatief: ter aanvulling op bovenstaand kwantitatief onderzoek, werden 20 vmbo leerlingen en 5 mbo-leerlingen werden geïnterviewd op basis van een semigestructureerde vragenlijst.

Conclusies

De vragenlijsten leverden een uitgebreide dataset op. De belangrijkste conclusies luiden als volgt. Meerdere malen (minimaal 2 keer) op *Bliksemstage* gaan zorgt voor een verder gevorderd beroepsbeeld¹ van leerlingen dan wanneer leerlingen slechts één keer gaan. *Bliksemstages* helpen jongeren dus om een beeld te vormen van de arbeidsmarkt en hun mogelijkheden daarbinnen. Niet alleen frequentie doet ertoe. Uit de resultaten blijkt ook dat voor een optimaal effect, het belangrijk is dat (a) de *Bliksemstage* wordt voorbereid en nabesproken op school en (b) er een leerzaam actief meewerkonderdeel in de *Bliksemstage* is opgenomen.

3. Resultaten onderzoek 2: wat is het effect van *Bliksemstages* op beeldvorming ten aanzien van vmbo-leerlingen uit grote steden?

Methode

De 45 begeleiders die bij hun bedrijf in het najaar van 2011 voor het eerst een *Bliksemstage* begeleidden, werden benaderd om mee te doen. Van hen vulden 36 begeleiders daadwerkelijk de

¹ 'Beroepsbeeld' verwijst in hoe ver gevorderd de leerlingen zijn in hun beeld omtrent:

- wat voor verschillende beroepen er allemaal zijn;
- welke opleiding nodig is voor welk beroep;
- welke beroepen passen bij waar de leerling goed in is;
- welke beroepen passen bij wat de leerling leuk vindt.

online voor- en nameting in. Deze metingen bestonden voornamelijk uit schaalvragen. De verzamelde data werden wederom geanalyseerd door O+S.

Conclusies

Het overgrote deel van de begeleiders positief is over Bliksemstages en blijft graag deelnemen aan het project. Wat betreft de beeldvorming omtrent de vmbo-leerlingen blijkt dat de begeleiders na de Bliksemstage een positiever beeld hebben van de leerlingen dan voor de Bliksemstages. De stijging zit vooral in de morele aspecten (zoals eerlijkheid en respect) en in de motivatie die hoger was dan gedacht. Dat heeft overigens niet tot gevolg dat begeleiders ook vinden dat de leerlingen beter bij hun bedrijf passen dan ze voorheen dachten. De match met het bedrijf (niveau en klik met collega's) wordt na een Bliksemstage lager ingeschat dan ervoor. De mate waarin begeleiders privé en zakelijk in contact komen met de doelgroep van Bliksemstages heeft hier geen invloed op. Kennelijk lopen er twee processen naast elkaar: begeleiders vormen een beeld van de leerling als mens en een beeld van de leerling als (potentiële) medewerker bij het bedrijf.

4. Aanbevelingen

Uit het onderzoek is gebleken dat Bliksemstages leerlingen kunnen helpen bij het vormen van hun beroepsbeeld en daarmee bij het maken van sector- en studiekeuzes. Daarnaast levert het onderzoek handvatten ter verbetering van het project op. Deze zijn hieronder in de vorm van aanbevelingen op een rijtje gezet.

Zorg voor maatwerk bij koppelen van leerlingen aan bedrijven

De verschillende type leerlingen en de diverse fasen waarin ze zitten in hun keuzeprocessen vereisen maatwerk. Houd daar rekening mee in de selectie van bedrijven en bij het maken van de match tussen de leerling en het bedrijf. Probeer zo veel mogelijk een match te maken wat betreft inhoud en niveau. Als de leerling al een verwachting heeft van welke kant hij of zij op wil, kijk dan naar die verwachtingen. Stuur bijvoorbeeld een vmbo-t leerling uit Slotervaart die zeker weet dat ze uiteindelijk verpleegster wil worden niet naar de Albert Heijn, maar laat haar kennismaken met bijvoorbeeld het Sint Lucas Andreas Ziekenhuis. In de organisatie is het wellicht lastig om rekening te houden met voorkeuren, maar doe bijvoorbeeld een pilot om te ontdekken wat wel haalbaar is en zo dicht mogelijk in de buurt komt van de ideale situatie.

Zorg dat leerlingen van groep 7 t/m klas 4 van het vmbo circa zes keer op Bliksemstage gaan

Leg in de uitbreiding van het project de focus op frequentie: zorg dat leerlingen die al gaan vaker gaan. Voer het aantal keer op naarmate leerlingen dichtbij hun studiekeuze zitten, dan is de urgentie het grootst en liggen de Bliksemstages nog vers in het geheugen bij het maken van de studiekeuze. Dit vraagt om een uitbreiding van het project naar de bovenbouw van het vmbo. In totaal zes keer gaan lijkt een realistisch en effectief aantal.

Maak scholen bewust van het belang van een goede voorbereiding en reflectie

- Zorg ervoor dat docenten en leerlingen het voor- en natraject rondom een Bliksemstage als volwaardig onderdeel van het project zien dat essentieel is voor de effectiviteit van het project. Neem dit mee in de communicatie naar scholen, bijvoorbeeld in de communicatie-uitingen en tijdens briefingsmomenten.
- Om de voorbereiding te versterken:
 - Zorg ervoor dat leerlingen zich realiseren dat ze op Bliksemstage gaan als onderdeel van de zoektocht naar welk beroep en opleiding bij hem of haar past (en dat het project niet alleen maar geslaagd is als de Bliksemstage leuk is en de conclusie is dat de leerling bij het bedrijf wil werken). Geef docenten in de handleiding handvatten om dit over te brengen naar de leerlingen. Ruim bijvoorbeeld een onderdeel (met checklist en tips) in waar de docent met de leerlingen in gesprek gaat over waarom zij denken dat ze op Bliksemstage gaan en wat ze ervan verwachten. Zo kunnen het beeld en de verwachtingen van de leerlingen over de Bliksemstages waar nodig al op tijd worden bijgesteld.
 - Help leerlingen om zichzelf de juiste vragen te stellen, zodat ze het maximale uit de Bliksemstage halen. Breidt de voorbereiding zoals die nu is uit door ze stil te laten staan bij welke vragen over zichzelf en hun keuzeprocessen zij beantwoord willen hebben in het project. Doe dit zo concreet en stapsgewijs mogelijk. Ontwikkel bijvoorbeeld een (digitaal) instrument waarin ze door vragen te maken of stapsgewijs opdrachten te maken inzicht

krijgen in waar ze staan in hun keuzeprocess, wat ze nog nodig hebben om een keuze te maken en wat ze uit het project (bedrijfsbezoek, maar ook de lessen eromheen) willen halen om dichterbij een goede studiekeuze te komen.

- Om de reflectie te versterken:
 - o De huidige reflectieopdracht (schrijven van een verslag) is een heel open opdracht die de leerlingen zelfstandig uitvoeren. Uit onderzoek blijkt echter dat leerlingen hulp en sturing nodig hebben om effectief te reflecteren. Het advies is daarom om ook voor de reflectiefase een instrument te ontwikkelen dat de leerlingen stapsgewijs meeneemt en stuurt in hun denkproces. Hierbij kan gedacht worden aan een digitale vragenlijst of spel. Het advies is om uit te zoeken wat er al beschikbaar is op dit gebied en om met experts in gesprek te gaan om dit concreet te maken.
 - o Ideaal zou zijn als leerlingen 1-op-1 begeleiding krijgen bij het reflecteren op Bliksemstages (en andere praktijkervaringen). Dit voor elke leerling na elke Bliksemstage aanbieden, zal voor sommige scholen te veel gevraagd zijn. Daarom kan gedacht worden aan integratie met het project Carrière Coach van JINC. In dit project worden vierdejaars vmbo-leerlingen door mensen uit het bedrijfsleven 1-op-1 gecoacht bij het maken van een studiekeuze. Het is zeer de moeite waard om de volgende hernieuwde variant van het project verder uit te werken: een leerling wordt in jaar 1 al gekoppeld aan zijn of haar Carrière Coach die na elke Bliksemstage een (loopbaanadvies)gesprek heeft met deze leerling, waarin ze samen reflecteren op wat de leerling gezien en gedaan heeft.

Maak bedrijven bewust van het belang van de meewerktaak van de leerlingen. Het belang van een actief onderdeel in elke Bliksemstage wordt al aangestipt in de handleiding voor bedrijven en bij het persoonlijke contact met bedrijven. Toch ontbreekt er regelmatig een meewerkopdracht die de leerlingen laat ervaren hoe het is om bij het bedrijf te werken. Het voorstel is dan ook om van alle deelnemende bedrijven na te gaan of er een meewerkonderdeel in het programma is opgenomen en of er behoefte is aan hulp om dit waar nodig effectiever in te vullen. Maak hiervoor bijvoorbeeld een (opfris-)checklist voor bedrijven met punten waar een effectieve Bliksemstage aan voldoet, zoals:

- ✓ alle onderdelen (uitleg, rondleiding, meewerken) staan in het teken van beroepsoriëntatie;
- ✓ tijdens minimaal de helft van de Bliksemstages mogen de leerlingen meewerken in het bedrijf;
- ✓ deze meewerktaak wordt goed ingeleid: wat is het doel, wat is het belang van de taak binnen het grotere geheel, welke kennis, vaardigheden of opleiding zijn nodig om de taak goed uit te voeren?

Houd verwachtingsmanagement bedrijven op peil. Zorg dat bedrijven vooraf goed bekend zijn met het niveau van de leerlingen en in hoeverre dat aansluit op hun bedrijf. Uit dit onderzoek blijkt dit bij sommige bedrijven enigszins tegen te vallen. Als dit signaleerd wordt bij een bedrijf, onderzoek dan of er wellicht écht geen match is tussen het bedrijf en vmbo-leerlingen wat betreft inhoud en niveau (en plan daar evt. basisscholen in) of dat de verwachtingen niet realistisch waren en het bedrijf mogelijk hulp nodig heeft met het aanpassen van het programma aan het niveau van de leerlingen.

Doe vervolgonderzoek. Het onderzoek onder bedrijven roept de vraag op wat ervoor zorgt dat begeleiders na de Bliksemstage vinden dat leerlingen minder goed in het bedrijf passen als het gaat om het niveau van de werkzaamheden. Vervolgonderzoek is nodig om hier een beeld van te krijgen. Dit kan in eerste instantie ook in de dagelijkse praktijk plaatsvinden. Alle Bliksemstages worden immers telefonisch geëvalueerd met JINC. Wanneer dit aan de orde blijkt, kan er in het gesprek naar gevraagd worden.

Daarnaast is het waardevol om alle projecten van JINC te onderzoeken op de effectiviteit en op basis daarvan te verbeteren. Om inzicht te krijgen in de effecten van het totaalpakket van JINC aan projecten, de JINC leerlijn, is longitudinaal onderzoek nodig waarin leerlingen gevolgd worden en kunnen worden afgezet tegen een controlegroep. Onderzoek van een dergelijke omvang is ook nodig om de effecten op lange termijn aan te tonen. Vallen leerlingen die op Bliksemstage zijn geweest bijvoorbeeld inderdaad minder vaak uit op het mbo omdat zij vaker dan andere leerlingen een goede studiekeuze maken? Vragen van deze aard vragen om grootschaliger onderzoek dan het huidige onderzoek omdat leerlingen gevolgd moeten worden.

